

José María Aznar i la síndrome de la Moncloa

Manuel Milián Mestre / Ex-diputat al Congrés per Barcelona. Professor d'Ètica a la Universitat Francisco de Vitoria (Madrid) i periodista

Hi ha quelcom determinant en el principi i la fi del cicle Aznar a la política espanyola: el factor sorpresa. Si novedosa i inesperada és la seva arribada, absolutament anòmal resulta el punt final. Accedeix al primer pla de la política espanyola de la mà de Fraga, quan no semblava ser el predestinat. Procliu a UCD, més suarista que fraguista, no entrava potser en els seus càlculs juvenívols aquest afany fraguista de construir una Espanya progressiva a partir de la reforma sistemàtica. L'Aznar inicial estava persuadit de l'enorme potencial del centre polític, una equidistància sense contingut ideològic, amb una visió oberta a l'oportunisme, apta per a flexibilitzar en tot menys en la pèrdua del poder. Per això el va perdre amb una sorprenent derrota el 1982, gràcies, entre altres coses, a la carència d'un contingut doctrinal i a l'absència d'un projecte clarament definit. Adolfo Suárez i la seva gent eren excel·lents tàctics, però deficientes estratègics. Manuel Fraga, en canvi, errava algunes vegades en la tàctica, mancava de percepció a les conjuntures, en el joc curt, però posseïa una visió àmplia d'estadista en els trajectes llargs. Era un estrateg, com va demostrar a partir de 1970, i molt en particular a la seva etapa londinenca (1973-75), fet que li ha permès sobreviure trenta-cinc anys després per la via dels triomfs per majoria absoluta a Galícia.

Fraga, potser erròniament, pensava en altres persones per la seva successió el 1989: primer, Miguel Herrero de Miñón (1986) –que es va frustrar immediatament–, després Hernández Mancha (1987) –una proposta potser precipitada–, i qui sap si no Alberto Ruiz Gallardón, massa jove, al que li va encarregar regir el partit després de la crisi del desembre del 1986. Curiosament, cap d'ells havia format part dels nuclis fundacionals d'aquesta corrent partidària (GODSA, Club Àgora, FEDISA) que van donar lloc a la inicial fundació de Reforma Democràtica Espanyola (1975-76) i Reforma Democràtica de Catalunya (1976), successora de l'originari Club Àgora de Barcelona. A cap d'aquestes passes fundacionals apareix Aznar ni ningú del seu futur entorn, el famós Clan de Valladolid, que es desenvoluparia a partir de la presidència de Castella i Lleó que Aznar aconsegueix el 1987, marginant així la inicial candidatura sobreentesa de Rodolfo Martín Villa, que es va quedar en simple voluntat davant la tenaç maniobra de J.M. Aznar.

Fraga havia desenvolupat tres línies clares en el seu pensament polític:

- (a) Un projecte de transició, escrit a Londres, i publicat a diverses sèries de brillants articles que van veure la llum a La Vanguardia i ABC entre el 1973 i el 1975.
- (b) Una teoria del centre polític –al qual aspirava– apareguda en un llibre d'assaigs publicat per l'editorial Grijalbo, amb un èmfasi molt particular en l'anomenat «lideratge fort», clau per a controlar els processos complexos de la transició postfranquista.
- (c) Una tesi, constantment reforçada, sobre la reforma i el reformisme com a via cap a la democràcia, en contra de la teoria del rupturisme polític, pròpia dels partits d'esquerra (PSOE, PCE, PSUC, Platajunta, etc.), a la que no són aliens

els moviments sindicalistes (UGT, CC.OO.). Aquesta tesi apareix clarament definida a El libro blanco para la reforma democrática (GODSA, 1975), a Manuel Fraga Iribarne, retrato en tres tiempos (1975), al document confidencial lliurat al Príncep d'Espanya titulat Los cien primeros días de gobierno (estiu del 1975) i una sèrie de conferències i articles periodístics del propi Fraga a diversos mitjans.

Quan l'any 1989 Fraga li atorga a Aznar el lideratge del partit, que serà rebatejat com a Partit Popular, deixant de banda les erràtiques sigles d'Aliança Popular i Coalició Popular, són els homes clau de l'entorn fraguista els qui convencen el líder de la idoneïtat d'Aznar, en comptes d'Isabel Tocino, a la reunió conclave celebrada l'agost d'aquell any, i en la que van intervenir Álvarez Cascos, Rodrigo Rato, Federico Trillo i Juan José Lucas. És, justament, el nexa del gran canvi intern, doncs es posposa la ideologia en favor del tactisme. Aznar assumeix aquest rol a partir de determinades estratègies que «el Patró» ha recaptat a certs documents elaborats pels seus homes de confiança –entre ells el que signa aquest document– realitzats durant els anys 1988-89, i que d'alguna manera es trasllueixen als plantejaments del Xè Congrés del PP a Sevilla l'abril del 1990. A partir d'aquest congrés, Aznar s'envolta del seu nou equip, que poca relació té ja amb els grups fundacionals de l'època inicial. El 1990, amb les eleccions generals a sobre, s'iniciarà un canvi de rumb en el pensament i l'estratègia del PP.

Amb ell arriben al poder del PP dues corrents: (a) l'hereva del grup inicial (Álvarez Cascos, Trillo, Loyola de Palacio, R. Rato, Ruiz Gallardón, Lucas, etc.) i (b) la que porta ell des de Valladolid (Cortés, Moreno, Aragonés, Miguel Ángel Rodríguez, etc.) que patirà una profunda crisi, d'immediat, amb el suposat escàndol Palop a València, durament mortificat per l'informe elaborat per Ruiz Gallardón davant la Junta Nacional. En aquesta fase Mariano Rajoy encara no havia assolit un paper destacat en el si del partit. Ambdues corrents d'alguna manera es perpetuen discretament amb una creixent tensió entre els anomenats «patas negras» –gents de partit– i el «clan de Valladolid», equip d'Aznar sense cap pes a l'època precedent. Pedro Arriola, conseller àulic d'Aznar, serà qui configurarà, pas a pas, l'estratègia de consolidació del lideratge, unificació del partit i vocació de poder. El mateix Aznar reconeix que «hay en Fraga un sentido profundo del desprendimiento personal y de la honradez moral e intelectual que siempre me ha servido de modelo. Pese a todo, el Grupo Popular no estaba ahormado ni tenía demasiada consistencia. Por un lado estaba Fraga, con su personalidad propia y un grupo de gente joven que trabajaba en lo que le encargaban y en lo que creía que era lo que había que hacer. Por otro, estaba un grupo de barones, gente con influencia que había tenido un papel importante en los años de la Transición y aspiraba a seguir teniéndolo. A mí me pareció clarísimo que lo que había que hacer era volver a ocupar el centro, un espacio que habían hecho suyo los socialistas. Y había que procurar volver a reorganizar el partido para conseguir este objetivo. Había que reconstruir un partido sólido y consistente que nos permitiera volver a ocupar el centro. Ese era el objetivo.» (José M. Aznar, Ocho años de gobierno. Planeta, Barcelona, 2004, p. 61)

La lluita per a desplaçar del govern a Felipe González va ser duríssima, tenaç, implacable; sistemàticament aplicada a tots els terrenys (premsa, ràdio, Congrés dels Diputats, Senat, mítings i mobilitzacions), sovint seguint paradigmes i tàctiques d'oposició més pròximes a la cultura de l'esquerra que als hàbits del centre-dreta tradicional. Entre el 1989 i el 1993 va ser una guerra sense treva a l'àmbit de la política espanyola. Tan sols el 1993, amb l'inesperat fracàs electoral del PP, donat que molts

creien que havia arribat el moment de l'alternança, va arribar la crisi interna i la crítica. No tots compartien les estratègies de l'equip d'Aznar, malgrat que no gosaven manifestar-ho públicament. Quelcom molt usual a la cultura presidencialista del PP – còpia del «lideratge fort» del pensament fundacional–. Poc a poc Aznar cristal·litza el seu lideratge sense gairebé besllums de dubte.

Les eleccions del 1996 comporten el canvi definitiu de la política a Espanya: el triomf del PP suposa una nova filosofia de gestió, un govern fort que combat la corrupció utilitzada com a palanca de remoció de Felipe González i del PSOE. Els escàndols econòmics successius, la crisi del governador del Banc d'Espanya, el cas Roldán, la política antiterrorista dels últims anys del govern socialista, etc., van servir de paràmetre negatiu pel contrapunt del govern d'Aznar, que es va tractar de caracteritzar per una política fèrria, una economia liberalitzada, un impuls de la iniciativa privada, la privatització de les empreses públiques, una recomposició del control dels mitjans de comunicació, una nova política europea, revisió de la política autonòmica, recuperació del control pressupostari, potenciació del sector immobiliari i de l'exterior com a motors del creixement econòmic, i sanejament dels comptes de la Seguretat Social amb una important reducció del dèficit. El dèficit zero va ser més que una norma de la Comissió de Brussel·les, tota una filosofia de govern que determinaria el creixement econòmic i el sanejament de les finances.

En el seu primer govern, la necessitat de recolzament sistemàtic de CiU per a mantenir la majoria parlamentària –Pacte del Majèstic– modera determinades tendències, que ja apuntaven cap a un subratllat contrapès del centrifugisme que alguns apreciaven a les corrents nacionalistes d'Euskadi i Catalunya en particular. Aquest primer mandat resulta tan exitós en el camp econòmic i del benestar de la societat que el març del 2000 l'electorat espanyol li atorga un aval extraordinari amb la majoria absoluta. A l'èxit rau la derrota, ja que en el segon mandat –d'autosuficiència pura– J.M. Aznar comet l'error doble d'anunciar la seva retirada el 2004, i, d'altra banda, descobreix totes les seves cartes, tendències polítiques, proclivitat al nacionalisme espanyol i certa fòbia als nacionalismes perifèrics. Va voler mostrar-se tal i com era, amb les seves idees, el seu pensament suposadament «centrista», els seus tics influenciats per Mayor Oreja, la seva voluntat de dictar un model que paulatinament incomodava la societat espanyola. Quelcom perfectament perceptible, però que el seu entorn es negava a reconèixer.

Aquest creixent divorci entre el seu concepte de la majoria absoluta i el sentiment d'àmplies minories crea una dissociació creixent entre el que s'imposa des del poder i el que percep la societat espanyola. Només així s'explica l'error històric de canviar el rumb de la política exterior espanyola, el seu alineament incondicional amb els USA de G. Bush i la seva participació en al defensa d'una guerra a Iraq, inadequada i injustificada. La reacció del carrer i el rebuig de la opinió pública sancionaran allò evident: ni a Catalunya, ni a Andalusia, ni a Euskadi s'assumien les decisions del govern. Una elemental matemàtica electoral mostrarà el risc de l'operació exterior i el disgust d'una política autonòmica en desintonia amb les comunitats autònomes de major sensibilitat nacionalista. Catalunya i Andalusia propinen, al final, un cop molt dur a la candidatura del seu successor Mariano Rajoy, fent cas omís –de forma veritablement sorprenent– de l'enorme creixement de la renda i del benestar econòmic (més de 2 milions de llocs de treball nous) i de l'increment de la seguretat a causa d'una eficaç política antiterrorista.

Certament el terrorisme era el taló d'Aquilles del govern d'Aznar: es va controlar ETA –pràcticament es va desmantellar–, però no li va prestar suficient atenció al fenomen islamista i a Al Qaeda. L'11 de març és un brutal cop a la necessària serenitat dels espanyols, ja molt afectats pels esdeveniments de l'Iraq i a disgust amb l'exagerat seguidisme de la política dels Estats Units. L'11-M i els brutals atemptats de Madrid creen un impacte emocional difícilment contrarrestable 24 hores abans del dia electoral. La dada objectiva és aquesta. Les conductes conseqüents a tal fet són dignes de ser analitzades amb deteniment i amplitud superiors a la capacitat d'aquest treball. La cadència cap a l'autoimmolació política era previsible amb tan sols percebre l'estat d'ànim d'amplis sectors de la ciutadania. L'11 de març va ser només el cop de gràcia. La derrota va començar a definir-se a partir de l'erroni ús i interpretació de la majoria absoluta de l'any 2000. La «síndrome de La Moncloa» sembla una inexorable maledicció en l'experiència d'Adolfo Suárez, Felipe González i J.M. Aznar: aïllacionisme i autosuficiència. Una constant fatal amb idèntica fi: els errors personals, la mediocritat de bona part del seu equip i el distanciament de l'opinió ciutadana amb la seva política exterior mal aplicada i pitjor justificada, van conduir al govern d'Aznar a una derrota probablement exagerada. Però existia ja un precedent: la UCD d'Adolfo Suárez el 1982.

N. de l'E.: a banda de les obres citades per l'autor en el present article, la peripècia política de José M. Aznar disposa ja d'una considerable bibliografia recent. Destaquem-ne:

BOTELLA, Ana. Mis ocho años en la Moncloa, Plaza y Janés, Barcelona, 2004
RAMÍREZ, Pedro J. El desquite. Los años de Aznar (1996-2000), La Esfera, Madrid, 2004
TUSELL, Javier. El aznarato, El País-Aguilar, Madrid, 2004
VÁZQUEZ MONTALBÁN, Manuel. La aznaridad, Mondadori, Barcelona, 2003